

Les sources manuscrites de la théorie de la musique
(S. IX-XVI)

Firenze, Biblioteca nazionale (*I-Fn*)
II I 406 (Magliab. XIX 19), f. 5v
Transcription : Christian Meyer
(déc. 2000 – rév. nov. 2017)

¹Ad habendum discantum artis musice, primo videndum est quod sit discantus et unde dicatur.

²Discantus est aliquorum cantuum diversorum concordancia sive consonantia in qua illi diversificantur per voces longas, breves, semibreves, proportionaliter adequantur vel ⁺proportionari admixtio⁺ designantur.

³Unde sciendum est quod ad discantus artem requiruntur XIII species scilicet unisonus, semitonium, tonus, semidictonus, dictonus, diatesseron, tritonus, diapente, semitonium cum diapente, tonus cum diapente, semidictonus cum diapente, dictonus cum diapente et diapason.

⁴Modo videndum est quid sit unisonus. Unisonus est quando due note vel plures sunt in loco uno vel in una linea vel in uno spacio, quod idem est. Et unisonus dicitur ab *unus, una, unum* et *sonus* quasi unus sonus.

⁵Semitonium est illa distancia quae est inter *mi* et *fa* et contrario et dicitur ab *semus -ma -mum* quod est imperfectus tonus.

⁶Tonus est illa distancia quae est inter *ut* et *re* et *re* et *mi* et *fa* et *sol* et *sol* et *la*, et dicitur a *phthongos*, quod est sonus quasi perfecte sonans, vel dicitur ab intonando.

5 semus]semismus *cod.*

6 phtongos] tangos *cod.*

⁷Semidictonus est coherencia toni et semitonii, ut *mi sol*, vel econtrario, vel *re fa* et econverso. Et dicitur a *semis sema semum* et *dictonus* quasi dictonus imperfectus.

⁸Dictonus est coherencia duorum tonorum et fit inter *ut* et *mi* et *fa* <et> *la* et dicitur a *dya* quod est duo et *tonus* inde dictonus quasi continens duos tonos.

⁹Diatesseron est dispositio quatuor vocum sese sequencium constans ex duobus <tonis> et semitonio et dicitur a *dya* quod est de et *terras* quod est quattuor et *saron* quod est vox quasi constans ex quatuor vocibus.

¹⁰Tritonus est dispositio quatuor vocum vel quinque continencium tres tonos et dicitur a *tris* quod est tres et *tonus*, quasi habens in se tres tonos.

¹¹Dyapente est dispositio quinque vocum sese sequencium constans ex tribus tonis cum semitonio et dicitur a *dya* quod est de et *penta* quod est quinque.

¹²Semitonium cum diapente est illa species ut dictum est quae fit ex semitonio et diapente.

¹³Tonus cum diapente, ut dictum est <...>

<Semiditonus cum diapente...>

¹⁴Dictonus cum diapente, ut dictum est <...>

¹⁵Diapason est ultima species et habet omnes alias sub se et dicitur a *dya* quod est de et *pan* quod est totum et *son* quod est sonus, quasi de toto sonans, id est de omnibus speciebus sonans.

¹⁶Modo debetur scire quod ex istis tresdecim speciebus fiunt septem quae concordant et aliae sex discordant, id est ita [bene] non bene consonant. VII concordantes sunt iste, scilicet unisonus, tertia, quinta, sexta, octava, decima et duodecima. ¹⁷Sciendum est quod ex istis concordantiae sunt aliquae perfecte, aliquae mediae, aliquae imperfecte.

⁷ semitonii] semidictoni *cod.*

¹⁰ tritonus est] tritonus ex *cod.*

¹⁷ concordantiae] concordancii *cod.*

¹⁸Perfecte sunt iste scilicet unisonus, diapente quae alio vero nomine vocatur quinta, diapason quae alio nomine vocatur octava et diapente cum diapason quae alio nomine vocatur quinta supra octavam vel duodecima quod idem est.

¹⁹Medie sunt iste scilicet tertia, sexta et decima. ²⁰Modo sciendum est quod tertia est duplex, quia una fit ex dictono, id est ex duobus tonis perfectius et facit consonanciam in omnibus locis et ponitur in numero mediarum concordanciarum, id est non perfectarum. ²¹Alia tertia fit ex tono et semitonio et ponitur in numero imperfectarum concordanciarum et non habet esse in omnibus locis, habet enim esse quandoque discantus tendit ad unisonum, id est ad cantum planum, hic habet locum tertia talis similiter.

²²Sexta duplex est et fit ex tono perfecto et dyapente, id est quinta, et ista ponitur loco mediarum concordanciarum vel numero. ²³Alia vero sexta omnino discordabilis, quae fit ex semitonio et quinta, quamvis per aliquos propter rationes aliquas et numeros posita sit inter imperfectas concordancias.

²⁴Idem iudicium est de decima et de tertia, quia sicut se habet tertia supra unisonum sic et tertia supra octavam, et facit decimam illa et enim tertia, quae constat ex duobus tonis perfectis supra octavam posita, facit decimam, quae ponitur in numero mediarum concordanciarum. ²⁵Alia decima, quae fit ex semiditono cum octava, ponitur in numero imperfectarum concordanciarum, et se habet sicut tertia supra unisonum posita. Et ista sufficiunt quantum ad cognoscendum diferencias concordanciarum et specierum.

²⁶Etiam omnis discantus debet incipi et finire per perfectas concordancias videlicet per unisonum, per quintam, per octavam aut per duodecimam secundum ascensus vel descensus plani cantus.

²⁵ semiditono] semitonio *cod.*

²⁶ per¹] propter *cod.*

²⁷Septem sunt species discantus principales scilicet unisonus, diapason, diapente, dyatesseron, dictonus, semidictonus et tonus cum diapente. Ex hiis quedam sunt perfecte quedam imperfecte.

²⁸Tres sunt perfecte, scilicet unisonus, diapason, diapente. Alie quatuor sunt imperfecte et volunt perfici per praedictas tres : ita quod diatessaron semper perficitur per octavam recipiendo cum tribus aliis et aliter nichil valeret.

²⁹Semidictonus et dictonus requirunt perfici per diapente cantu descendente, cantu ascendente per unisonum. ³⁰Tonus cum diapente vult perfici per diapason cantu ascendente, cantu descendente per quintam supra duplum quae reducitur ad diapente.

³¹Diapente continet tres tonos cum semitonio.

³²Diapason continet quinque tonos cum duobus semitoniis et potest fieri ubicumque in manu.

³³Quinta valet diapente non in illis locis in quibus sunt *fa mi*, *mi fa* et econverso nisi per falsam musicam.

³⁴Falsa musica est facere mutaciones non usitatas.

³⁵In Gamma duo sunt signa scilicet # et b. Ubique invenimus # dicimus *mi* ubique invenimus b dicimus *fa*. Semitonium semper est inter *mi* et *fa* et econverso.

³⁶Si cantus ascendit tonum, discantus existens in diapason debet descendere semiditonum et tunc erit in diapente. ³⁷Verbi gratia cantus existens in ·C·faut et ascendit in ·D·solre, discantus existens in diapason [et] in ·c·solfaut debet descendere in ·a·lamire et erunt in quinta.

³⁸Si cantus ascendit dictonum vel semidictonum, discantus existens in diapason <...>

33 sunt] sol *cod.*

36 semiditonum] semitonium *cod.*

38 signum] *sequitur crucem in circulo* | diapason] *sequitur retro ante organum ad tale signum add. cod.*